

TEKRARLI YÜKLEMLER İLE PARÇALARÜSTÜ SES BİRİMLERİN ANLAMA ETKİSİ

Erkan Hirik

Dr. Öğr. Üyesi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, , erkanhirik(at)gmail.com

ÖZ

Anahtar kelimeler:

*Tekrarlı Yapı,
Yüklem,
Parçalarüstü Ses
Birimler,
Anlam*

Dil, evrende yer alan her türlü soyut ve somut kavramı karşılayan bir araçtır. Evrendeki her türlü varlığın kendisi ile bu varlıkların birbirleriyle olan ilişkilerini anlatan kelimeler bu araç ile kullanım sahasına çıkar. Bununla birlikte insanın duygu ve düşünceleri de dil ile ifade edilmesi gereken kavramlar arasında yer alır. Dolayısıyla ifade edilmesi gereken bu kadar çok kavram, olgu ve nesne olduğu için diller, kendi iç yapılarında bulunan birtakım mekanizmaları işletmeye başlar. Bu mekanizmalardan biri tekrarlı yapılar, diğeri ise parçalarüstü ses birimleridir. Tekrarlı yapılar, dilde sestten cümleye kadar her türlü boyutta yer alarak cümlelerin anlamında birtakım etkiler bırakır. Bu etki, kimi zaman derin anlamı ortaya çıkarma kimi zaman anlamı belirginleştirme kimi zaman ise anlama sınır çizme ya da ahenk katma şeklinde ortaya çıkar. Söz dizimsel yapılar içerisinde yer alan yüklem de tekrarlı yapı hâlinde kullanılabilir. Yüklem, cümlelerin esas unsurlarından olduklarından tekrarlı olarak kullanıldıklarında cümlelerin bir bölümünü değil tamamını etkilemektedir. Bu da konuşurun duygu ve düşüncesini cümlelerin tamamına hâkim kılmak için bir olanak sağlamaktadır. Elbette yalnızca tekrarlı yüklem konuşurun duygu ve düşüncesini aktarma aracı değildir. Parçalarüstü ses birimler de ton, vurgu, ezgi, hız gibi unsurlarla tekrarlı yapılara destek olmakta ve konuşurun pişman olma, şaşırma, güven verme, onaylama, tavsiye etme vb. duygu durumlarını aktarmasına olanak tanımaktadır. Bu çalışmada yüklem konumunda olabilmesi muhtemel isim ve fiil cinsinden aynı ekleri almış kelimelerin tekrarlı yapıda kullanıldıklarında ortaya çıkardıkları anlamlar incelenmiştir. Bu inceleme sonucunda da tekrarlı yüklem parçalarüstü ses birimlerle birlikte kip işaretleyicisi olarak kullanıldığı tespit edilmiş ve bunlar üzerine birtakım yorumlar yapılmıştır.

EFFECTS OF REPETITIVE PREDICATES AND SUPRA-SEGMENTAL UNITS ON MEANING

ABSTRACT

*Keywords:
Repetitive
Structure,
Predicates,
Supra-segmental
Units,
Meaning*

Language is a tool that meets all kinds of abstract and concrete concepts in the universe. The words that describe the movements of these beings and their relations with each other are provided by this tool. However, the emotions and thoughts of human beings are among the concepts that should be expressed in language. Therefore, since there are so many concepts, facts and objects that need to be expressed, languages begin to operate a number of mechanisms in their internal structures. One of these mechanisms is repetitive structures and the other is supra-segmental units. Repetitive structures take place in any size from language to voice, leaving a number of effects to the meaning of the sentence. This effect, sometimes to reveal the deep meaning of the meaning, sometimes to clarify the meaning, or sometimes to create a borderline or harmony occurs as a result. The predicates within the syntactic structures can also be used as repetitive structures. The predicates, as they are the main elements of sentences, affect all but not part of the sentence when used repeatedly. This allows speaker's emotions and thoughts to dominate the whole sentence. Of course, only repetitive predicates are not a means of transferring speaker's emotions and thoughts. Supra-segmental units also support repeating structures such as tone, accent, melody and speed and it allows to transfer of emotions of speaker as regret, surprise, reassurance, advice etc. In this study, the meanings of the words which were taken in the same form as names and verbs, which are likely to be predicate positions, were examined. As a result of this study, it has been determined that repeated predicates are used as modal markers with supra-segmental units and some comments have been made on these.

Giriş

Dil, kendisini meydana getiren birçok bileşene sahip ve insanların duygu/düşüncelerini aktardığı en temel araçtır. Bu araç, birtakım unsurlardan meydana geldiği gibi bu unsurların birbirleriyle olan çeşitli ilişkileri neticesinde de temel işlevini yerine getirebilmektedir. Bu anlamda sestən, söze her boyuttan dil birimi temelde bir iletiyi aktarmak üzerine kuruludur. Bu aktarımların tamamı da anlama yöneliktir. Dolayısıyla dildeki her kategori aslında anlamı sağlamak üzerine kuruludur denebilir.

Türkçe cümlelerde anlamın oluşturulması, güçlendirilmesi ya da sınırlarının çizilmesi çeşitli yollarla sağlanabilmektedir. Bunun en önemli yollarından biri ise tekrarlı yapılardır. Türkçede sesler, bağımlı morfepler, bağımsız morfepler ve söz dizimsel yapılar tekrarlanarak çeşitli anlam ilişkileri kurulabilmektedir.

Türkçede tekrarlı yapılar genelde leksik boyutta ele alınmış ve ikileme, ikizleme, hendiadyoin, tekrar, yineleme gibi terimlerle çeşitli çalışmalarda incelenmiştir. Türkçenin iç yapısının bir olanağı ve dil mekanizmasının bir unsuru olan tekrarlı yapılar “fonetik, morfolojik, leksik ve sentaktik” olarak ele alınabilir (Hirik, 2018b: 43). Hangi boyutta olursa olsun tekrarlı yapıların anlam alanına doğrudan etkileri bulunmaktadır. Türkçede özellikle konuşma dilinde çeşitli ezgi, vurgu ve tonlamaların etkisiyle söz dizimsel boyutta işlev gören tekrarlı yapılar, birtakım anlam etkilerinin ve kullanım alanlarının ortaya çıkmasını sağlamaktadır. Bununla birlikte bu tür kullanımlarda konuşurun duygu dünyası ve konuşurun dinleyende/muhatapta yaratmak istediği etki, dil düzeyinde belirgin hâle gelmektedir. Bu da konuşurda kiplik, dinleyende/muhatapta ise söz edimi bağlamında bazı işaretlerin ortaya çıkmasını sağlamaktadır.

Söz dizimsel bağlamda ele alınabilecek tekrarlı yapılardan biri de yüklem ile ilgilidir. Cümlelerde yüklemle- rin tekrarlı yapı hâlinde kullanılması çeşitli anlam etkilerinin ortaya çıkmasını parçalarüstü ses bilgisini oluşturan eleman- larla (vurgu, durak, hız, ton, ezgi vd.) birlikte sağlamaktadır. Karahan, cümlede yargıyı üzerinde taşıyan ögenin yüklem olduğunu belirterek kılış, oluş ve durumun yüklem tarafın- dan karşılandığını ifade etmektedir. Yüklem, cümle- nin ana ögesidir ve diğer ögeler, yüklem- in anlamını çeşitli bakımlar- dan tamamlamak üzere cümlede yer alır (2010: 14). İmer vd. yüklemi “Tümcede özne dışında kalan ögelerin oluşturduğu temel öge.” şeklinde tanımlayarak “yüklem çoğu zaman bir eylem ya da eylem öbeğinden oluşur.” demektedir. Bununla

birlikte yüklem- in genel dilde çoğu zaman yanlış olarak salt eylem için kullanıldığı belirtilmiştir (2011: 276). Dilbilgisel bağlamda her yüklem başlı başına bir cümle oluşturmaktadır. Bununla birlikte her bir yüklem yargı taşıdığı için bu kategori içerisinde ele alınmaktadır. Yargı belirten bu unsurların par- çalarüstü birimleri ve söz dizimsel bir husus olan tekrarı üze- rine alması, bunun neticesinde de tekrarlı yüklem yapılarının ortaya çıkması anlam düzleminde bazı etkilerin ve kullanım alanlarının belirmesine neden olmaktadır.

1. Tekrarlı Yapılar ve Anlam

Dünyadaki bütün diller kendi iç yapıları neticesinde evrende var olan tüm varlıkları, bu varlıkların hareketlerini, olguları, kavramları ve tüm bunların birbirleriyle olan iliş- kileri ifade etme ihtiyacı hissederler. Bunlar ifade edilirken kişilerin zihin dünyasından duygu dünyasına uzanan bir bağlamda her türlü duygu, fikir ve niyet yine bu kelimelerin içerisinde ses yardımıyla yerleştirilmek istenir. Dolayısıyla tüm bunları yapmak yalnızca dildeki kelimelerin yan yana dizilmesiyle mümkün değildir. Kelimelerin yan yana dizil- mesiyle ifade edilmesi mümkün olmayan kavramlar, dilde çeşitli yapılarda görülebilmektedir. Bunlardan biri de tekrarlı yapılardır. Hirik tarafından (2018b: 43) ikilemeler dâhil olmak üzere tekrar eden yapıya sahip her alt ve üst biçim “tekrarlı yapı” terimi altında ele alınmış ve bir sınıflandırma önerisi sunulmuştur. Burada da ikileme, hendiadyoin, tekrar, yinele- me vb. terimlerle de adlandırılan tekrarlı yapılar, bahsedilen durumları dile getirmede kullanılan araçlardan biri olarak görev yapmaktadır.

Türkçede farklı terimlerle ele alınan tekrarlı yapılar, çoğunlukla yapısal olarak incelenmiş kimi çalışmalarda da iş- levsel bakış açısıyla ele alınmıştır. Foy (1899) tarafından yapı- lan çalışmadan sonra, Tuna (1949; 1950), Eren (1949), Ağakay (1953; 1954), Tietze (1966), Çağatay (1978), Hatiboğlu (1981), Demircan (1988; 1996), Üstünova (1996; 1998), Şen (2002), Sev (2004), Akyalçın (2007), Yastı (2007), Ağca (2015), (Hirik 2018a; 2018b) gibi birçok çalışmada tekrarlı yapılar farklı açı- lardan ele alınmıştır.

Dilde sestən cümleye kadar her boyutta tekrarlı yapı bulunmaktadır. Tekrarlı yapılar Türkçenin en eski dönemle- rinden bugüne kadar oldukça etkin ve sık bir şekilde kulla- nılmıştır. Fonetik boyutundan söz dizimsel boyutuna kadar tüm tekrarlı yapıların çeşitli işlevleri vardır. Bu işlevleri, dilde

derin yapıda bulunanları belirgin duruma getirmek, anlama ve anlatıma güç katmak özellikle manzum metinlerde söyleme ahenk katmak şeklinde genel olarak ifade etmek mümkündür.

Tekrarlı yapılarla ilgili yapılan çalışmaların bir bölümünde bu tekrarlı yapıların yapısal özelliklerinin işleve doğal olarak da anlama nasıl bir katkıda bulunduğu hususu ele alınmıştır. Özellikle Tuna (1949; 1950) ve Üstünoğlu (1996; 1998; 2001) çalışmalarında tekrarların anlama katkılarını özellikle ele almıştır. Örneğin, Tuna, “Hiddetli bir itiraz bildirir.” diyerek “Yapıyor...Yapıyor...Hani yaptıkları?”; “tam bir bağlılık, baş eğme bildirir.” diyerek “Gel!.. Gel. Git!.. Git., Otur!.. Otur. Kalk!.. Kalk.”; ısrar bildirir diyerek “Çıkayım... Çıkayım diye tutturdu. Biz de çıkması için mecbur olduk” gibi birçok tekrar örneği ve anlam özelliğini vermiştir (Tuna 1950: 35). Buradan tekrarlı yapıların anlam olarak konuşurun duygu/düşünce durumunu ve bu duygu/düşüncelerin sözün muhatabındaki karşılığını gösterdiğini söylemek mümkündür.

Konuşurun duygu durumu dilde çeşitli işaretleyicilerle gösterilmektedir. Bu işaretleyiciler ise kiplik olarak adlandırılmaktadır. Dolayısıyla tekrarlı yapılar arasında olan tekrarlı yüklem de kiplik olarak görev yapabilmektedir. Bir diğer ifadeyle tekrarlı yüklemelerin kattığı anlam ilişkileri (anlam etkisi ve kullanım alanı) kip konusuyla da ilintili olmaktadır.

Türkçede özellikle konuşma dilinde yüklem tekrarlı olarak oldukça fazla kullanılmaktadır. Bunun nedeni, söylenen söz ile verilmek istenen ileti arasındaki bağın kuvvetli hâle getirilme isteğidir. Konuşur, söylemek istediği şeyin muhatabı tarafından iyi, doğru ve eksiksiz olarak anlaşılmasını arzuladığından cümlede yargı bildiren unsur olan yüklemi tekrarlama yolunu tercih etmektedir. Bununla birlikte konuşurun duygusunu tam olarak aktarması kimi durumlarda yalnızca yüklem tekrar edilmesiyle mümkün olabilir. Dolayısıyla konuşur zorunlu olarak da bu yolu kullanmak durumunda kalabilir.

Örneğin ye- fiilinin öğrenilen geçmiş zaman eki ile ikinci tekil şahıs eki almış şekli “yemişsin”, ölçünlü Türkçede yüklem olarak tekrarlı şekilde (yemişsin yemişsin) kullanılabilir. Yüklem bu yapıdaki tekrarı birtakım anlam etkisinin ve kullanım alanının ortaya çıkmasını sağlamaktadır.

	Tekrarlı Yüklem	Anlam	Anlam Etkisi	Örnek
1.	yemişSİN[]yemişSİN	“yediğini öğrendim.”	a) ima etme	-Dolaptaki pastayı gören var mı? - Yemişsin yemişsin!
2.	yemişsin[]yemişsin	“yediğini biliyorum.”	a)onaylama/emin olma	-Tüm çilekleri yemiş miyim? - Yemişsin yemişsin. -Ben devamı var sanıyordum.

Yukarıdaki tabloda 1 numaralı satırda “yemişsin yemişsin” örneğinin “yemişSİN [] yemişSİN” şekilde gösterimi söylemde tekrarı oluşturan unsurların arasında hız ve süre bakımından mesafe olduğunu ve daha yavaş söylendiğini belirtmek üzere [] işaretiyle gösterilmiştir. Bununla birlikte zaman ve şahıs eki büyük harflerle gösterilerek uzun ve vurgulu olduğu belirtilmiştir. Bu numarada verilen söyleyişe göre bu örneğe bakıldığında “yediğini öğrendim, senin yediğini biliyorum” gibi bir anlamın ortaya çıktığı, bunun da anlam etkisi olarak ima etme belirttiği söylenebilir. Tabloda örnek bölümünde ölçünlü Türkçeye uygun bir diyalog ile yemişsin yemişsin tekrarlı yüklemine nasıl kullanıldığı gösterilmiştir. Yüklemdeki [FİİL+miş+şahıs eki]+[FİİL+miş+şahıs eki] konuşurun düşüncesindeki ima etme anlamını ortaya koymakta, konuşurun gerçeği bildiğini göstermektedir.

Tablodan 2 numaralı örneğe bakıldığında ise konuşur, daha hızlı ve süre olarak kısa bir şekilde yemişsin yemişsin demektedir. Bu kısalık ise [] ile gösterilmiştir. Zaman ve şahıs eki ise bu örnekte vurgulu söylenmediğinden küçük harflerle işaretlenmiştir. Bu tür kullanımda tekrarlı yüklem etki bağlamında bakıldığında onaylama/emin olma anlamının işaretlendiği ortadadır.

Yukarıdaki her iki örneğe bakıldığında tekli ve tekrarlı kullanımların parçalarüstü ses bilgisi unsurlarının da katkısıyla farklı türden anlam etkileri yarattığı ve dolayısıyla konuşurun, düşünce ve duygusunu daha belirgin bir şekilde gösterdiği anlaşılmaktadır. 1 numaralı örnekte yemişsin ifadesi tek başına kullanıldığında ima anlam etkisini zayıf bir şekilde oluşturabilir. Dolayısıyla burada anlamın tam olarak ortaya çıkması için tekrarlı yapının gerçekleşmesi ve ikinci yemişsin ifadesinin söylenmesi bir zorunluluktur. Burada zorunlu istem durumu ortaya çıkar. Bununla birlikte ikinci örnekte yemişsin ifadesi tek başına da anlam etkisinde belirtilen onaylama/emin olma hususlarını ortaya çıkarabilir, ancak bu anlam etkilerinin ifade gücü düşüktür. Tekrarlı olarak yemişsin yemişsin dendiğinde diğer dil unsurlarının da etkisiyle etki ve ileti güçlü duruma gelecektir. Bu hususta da buradaki

istemin bir seçimlik istem olduğu söylenebilir.

Tekrarlı yüklemelerin yapısalılığı ve parçalarüstü ses bilgisi unsurlarının işlevselliği anlam bakımından dilin işlevliğine çeşitli katkılar yapmaktadır. Bu katkılar tekrar eden yüklemnin niteliği (aldığı zaman, kip ve şahıs eki), eğer fiil ise fiilin iç yapısı (kılınış ve gerçekleşme özelliği) gibi değişkenler neticesinde farklılaşmaktadır. Tekrarlı yüklemde yer alan her anlam etkisinin ortaya çıkışının başlatıcısı onun tekrar ediyor olmasıdır. Parçalarüstü birimlerin de bu tekrara bağlamsal özellik katarak anlamın şekillenmesine katkı sağlar.

2. Parçalarüstü Ses Birimler ve Anlam

Dilbilim çalışmaları dillerin çift eklemli olduklarını belirtirler. Bunlardan biri birincil eklemlilik düzeyi olan anlamken ikinci eklemlilik düzeyinde olan ise seslerdir. İşlevsel dilbilimi yöntemi de bunların birbirleriyle olan ilişkilerini inceler. Dilleri bu bağlamda inceleyen ses bilimi (phonology) ise dillerdeki en küçük anlam ayırıcı birimler olan ses birimlerini (phoneme) anlamda kattığı etki bakımından ele almaktadır. Ses incelemesi yapıldığında ayrı ayrı olarak incelenebilen ses yapıları parçasal olarak değerlendirilmektedir. Eker, parça sesbirimleri belirlemede kullanılan en önemli ayırt edici ses özelliğinin ünlü-ünsüz karşıtlığı olduğunu belirtmektedir (2007: 30).

Parçalardan bağımsız olarak konuşma anında sesin yükselmesi, alçalması, hızlanması, yavaşlaması, tonlamalarındaki değişiklikler ise parçalarüstü ses bilgisini ve onun birimlerini yansıtmaktadır. Parçasal seslerden hece ve sözcük gibi daha büyük gruplara uygulanan sesbilimsel özelliklere parçalarüstü özellikler ya da prozodi (prosody) denmektedir (URL-1). Eker, dilin ses dizgesinin yalnızca parça sesbirimlerin belirli dizilişlerde bir araya gelmesiyle oluşmadığını belirterek sesbirim, biçimbirim, sözce, tümce vb. parçaların dışında ama parçalara yönelik bürünsel özellikteki sesbirimlerin de olduğunu söylemektedir (2007: 39). Parçalarüstü bu özellikler tek ses üzerinden değil, bütüncül bir söylem üzerinden işlev gören vurgu, ritim, perde, hız, ton, ezgi gibi unsurları içermektedir. Dolayısıyla sesbirimler parçasal ve parçalarüstü olarak ele alınmaktadır. Parçasal sesbirimleri özeldir ve işitilir, yazıya yansır ve görülebilir. Parçalarüstü ses birimleri ise yalnızca işitilebilir, yazıya yansımazlar. Parçasal birimler konuşma anında üretilen sesleri ifade eder. Parçalarüstü birimler ise hece, sözce ve cümlelerdeki anlama bağlı nicelik tasarruflarından oluşur. Bir diğer deyişle söylemdeki nicelik tasarruflarının anlam değişmesine yol açtığı söylenebilir. Anlam değişmesine neden olan bu parçalarüstü ses birimleri

cümle düzeyinde ortaya çıkmaktadır. Bunlardan vurgu, durak, hız, ton (titrem, perde), ezgi (ahenk, melodi, tonlama), dizem (ritim) ve ölçü cümle düzeyinde ortaya çıkarak anlamın belirlenmesine ya da anlamın sınırlarının çizilmesine katkı sağlarlar. Coşkun, prozodik unsurlar olarak da adlandırılan parçalarüstü birimlerin sese duygu değeri kazandıran ve anlam yükleyen, ifade edilmek istenen anlam ile söylenen arasındaki uyumu gösteren, bu yönleriyle de anlam ayırıcı özelliğe sahip olan unsurlar olduğunu ifade etmektedir (2009: 42).

Konuşma dilinde özellikle ton/tonlama, hız ve ezgi, ifadenin anlamının değişmesi ya da sınırlanması konusunda büyük rol oynarlar. Vardar, ton için titrem terimini kullanmaktadır. Ona göre bu kavram “Genellikle gösterenleri aynı, gösterilenleri ayrı anlambirimleri nitelendiren ve sesin yüksekliğindeki değişikliklerle gerçekleşen, ayırıcı, dilbilimsel değer taşıyabilen bürün olgusu.” olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca Vardar, tonun anlam ayırıcı işlev yerine getirdiği ölçüde sesbirim gibi işlem gördüğünü de belirtmektedir (2002: 194). Aynı şekilde Vardar, ezginin ise bir titreleme/tonlama (intonation) olduğunu belirterek (2002: 98) tonlamayı “Tümecenin ezgisini oluşturan ve seslem ya da sesbirimi aşan boyuttaki öğeler üstünde yer alan yükseklik değişikliklerine verilen ad.” olarak tanımlamaktadır. Bununla birlikte araştırmacı tonlamanın bildiriye eşlik ettiğini, anlama duygusal, yananlamsal, coşkusal öğeler kattığını ifade etmektedir (2002: 195). Börekçi, en büyük dil bilgisel birim olarak kabul edilen cümlelerin anlam birliklerini belirleyen ton, ezgi gibi bürünsel öğeleri de içerdiğini söylemektedir. Araştırmacıya göre konuşmayı anlamlı kılan tonlamadır. Belli bir kurala bağlanamamasına, kişinin metne katacağı duygusal değere göre değişiklik gösterebilmesine yani yoruma bağlı olabilmesine rağmen önemli düzeyde bürün bilgisi gerektiren bir etkinliktir (2005: 196). Coşkun, konuşmada anlam ayırıcı özelliği sahip unsurlardan birinin ton olduğunu belirtmektedir. Hece ve kelimelerdeki vurgular toplamı ton, cümledeki tonların toplamı ise ezgi olarak tanımlanmaktadır (2000: 127).

Ton ve ezgi başta olmak üzere anlam ve duygu bağlamında parçalarüstü birimlerin büyük etkilerinin olduğu bilinmektedir. Konuşurun duygu durumu (kip) ve anlam iç içe geçmiş iki olgudur. Bunlar da parçalarüstü birimlerin etkisiyle belirgin hâle gelmektedir. Örneğin, “Yanına gelmeyim.” cümlesindeki anlam ve duygu durumu parçalarüstü birimlerin yardımıyla belirgin hâle gelebilmektedir. Bunlara söz dizimsel birtakım özellikler de katıldığında mevcut anlamlarda bazı değişimler yaşanabilmektedir.

•Yanına gelmeyim! (şiddetli ton) – Kızgınlık

•Yanına gelmeyim. (hafif ton) – İsteksizlik

•Yanına gelmeyim gelmeyim. (hafif ton) – Kararlılık ve isteksizlik

Coşkun vd. (2005) parçalarüstü bu birimlerin, insanın ürettiği sesleri duygulara büründüren, dolayısıyla insan psikolojisini, duygu dünyasını ifade eden psikolojik özellikli unsurlar olduğunu; fertler arasında sağlıklı ve dengeli iletişimin temelinde bu birimlerin öbek-anlam ilişkisi çerçevesinde doğru yansıtılmasının yattığını ifade etmektedir (2005: 298). Büring, birçok dilde evet ya da hayır cevabı isteyen soruların sınır çizici tonlama (boundary tones) ile belirtilebileceğini ifade etmektedir (2016: 223). Araştırmacı bununla birlikte sınır çizici tonlamanın anlama olan etkilerini de ayrıca ele almakta ve bunu genelleyici bir bakışla dünya dilleri üzerinde de göstermektedir (Büring, 2016: 229).

Konuşurun ses tonu ve söz dizimsel özelliklere ek olarak görsel iletişimin kurulabildiği ortamlarda bu anlama jest ve mimikler de katılmakta, etki yapmaktadır. Tüm bunlardan sonra bir cümledeki anlamın ne olduğu, konuşurun duygu durumunun ne şekilde ortaya çıktığı gibi soruların cevabını tek başına parçalarüstü birimlerde bulmanın mümkün olmadığı görülebilir. Özellikle yazıda bu unsurları yansıtmak mümkün olmadığından okuyucunun bürünsel özelliklerin neler olduğunu ve ne şekilde ortaya çıktığını bilmesi gerekmektedir. Konuşur, istediği duyguyu yansıtmak için parçalarüstü unsurlardan hız, süre ve tonlamayı ağırlıklı olarak kullanırken buna beden dili (jest ve mimikler) eşlik eder. Beden dilinin cümle anlamına etkisiyle ilgili Liddell (2003), Lascares ve Stone (2009), Goldin-Meadow ve Brentari (2015), Argyle (1975), Bavelas vd. (1992), Emmorey (1999), Kendon (1988) gibi araştırmacılar tarafından çeşitli çalışmalar yapılmıştır.

Dildeki söz dizimsel unsurlardan sayılabilecek tekrarlı yüklem, parçalarüstü birimler ve beden dilinin eşliğinde dil boyutuna büyük katkıda bulunarak birtakım anlamların ortaya çıkmasını sağlar. Bir diğer deyişle bu üç unsur (tekrarlı yapı, parçalarüstü birimler ve beden dili) konuşurun duygusunu, vermek istediği iletinin niteliğini belirler.

3. Tekrarlı Yapılar, Parçalarüstü Ses Birimler, Söz Edimleri ve Anlam

Dili oluşturan, parçalanabilen ya da parçalanamayan birimler her türden kategoriyle birlikte hareket ederek dilin çıktısı olan anlama hizmet ederler. Sesler, morfepler, leksikal unsurlar, söz dizimsel özellikler ve bunların sesletimindeki

unsurlar doğrudan anlama çok farklı şekillerde etki ederler.

Morfolojik unsurların söz dizimsel yapılar içerisinde tekrar etmesi ve bunların söyleyişte bürünsel unsurlarla (ezgi, ton, vurgu, perde vb.) bağlantılı kullanımı anlam alanına doğrudan etki yapmaktadır. Kimi durumlarda anlam sınırları belirgin duruma gelmekte, kimi zaman ise “anlam etkisi” (ima etme, pişman olma, güven verme, hatırlatma vb.) ortaya çıkmaktadır. “Anlam etkisi” ve “kullanım alanları” dinleyicinin zihninde birtakım değişmelerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu çalışma bağlamında tekrarlı yüklem, bu yüklem, aldıkları çeşitli ekler ve bunların söyleyişte farklı tonlama, ezgi ve süre bakımından iletilmesi anlam etkisi ile kullanım alanlarının neler olduğunu göstermektedir. Dili oluşturan bileşenlerin anlam etkisini şu şekilde çıkardığı söylenebilir:

•[ses]+[morfepler]+[söz dizimi]+[parçalarüstü birimler]=anlam etkisi

Anlam etkisi bu çalışma bağlamında ise tekrarlı yapı ve parçalarüstü birimler bağlamında ele alınmakta ve şu şekilde bir tablo ortaya çıkmaktadır:

•[yüklem gelebilen bağımlı morfepler]+[tekrarlı yapılar ‘söz dizimi’]+[parçalarüstü birimler]=anlam etkisi

Anlamda ortaya çıkan bu etki, dinleyende/muhatapta söz edimleri olarak belirlemektedir. Bilindiği üzere J. Austin tarafından 1930’lu yıllarda ortaya koyularak J. R. Searle tarafından daha da geliştirilip kuramlaşan “Söz Edimleri Kuramı” (Speech-Act Theory) anlamla ilgili sorunlara dilin kullanımına bakılarak çözüm bulunması gerektiğini belirtmektedir. Austin, bir şey söylemenin aslında bir şey yapmak olduğunu ifade eder (2009: 15). Sadece bir şey bildiren, herhangi bir iş yapmayan hiçbir sözün olamayacağını düşünen söz edimleri kuramına göre her iletişimde mutlaka edimsel bir içerik vardır. Bir konuşur, herhangi bir bağlamda dinleyiciye bir şey söylediğinde başka bir iş de yapmış olur (Searle, 2000: 18). Dolayısıyla söylemlerde konuşur ve dinleyen/muhatap bulunmaktadır. Konuşurun duygu durumu ve bu duygu durumunun dinleyen/muhataptaki etkisi dilbilgisel unsurların birlikte görev yapmalarıyla belirginleşmektedir. Söz edimleri, Austin’e göre düzsöz edimi, edimsöz edimi ve etkisöz edimi olarak ortaya çıkmaktadır. Düzsöz edimi doğrudan ifadede yer aldığı biçimiyle dil boyutunu, edimsöz edimi ise ifadenin içerisinde bulunan anlamını ve bunun etki gücünü, etkisöz edimi ise söylenen sözü alanın duygu, düşünce ya da hareketlerinde gerçekleştirdiği etki/değişikliği ifade eden edimdir (Searle, 2000: 18-23). Tekrarlı yüklem ve parçalarüstü bi-

rimlerin bir ifadede birlikte görev yapması konuşurun duygu durumunu (kip) ortaya çıkarmakta, bu duygu durumu da dinleyende/muhatapta etki (söz edimi) bırakmaktadır. Ortaya çıkan bu silsile de dildeki çeşitli kategorilerin birbirleriyle ne kadar ilgili olduğunu göstermektedir.

Tüm fiil ve isim cinsinden çekimlerin tek başlarına yüklem oldukları hâllerleriyle tekrarlandıkları zamanki hâlleri anlam olarak birbirini içerebilir. Yani temel anlam olarak tekli yüklem ile tekrarlı yüklem benzer anlam alanlarını işaretleyebilirler. Ancak yüklemelerin tekrar etmesi bu alanların sınırlarının daha belirgin şekilde çizilmesine, farklı bağlamlarda kullanılabilir olmalarına, vurgulamaya vb. hizmet etmektedir. Hatta bazı tekrarlı yüklemelerin doğrudan anlam belirleyici olarak kullanıldığı görülmektedir. Örneğin, "Ahmet çok yemiş." cümlesini "Ahmet yemiş de yemiş." şeklinde ifade etmek mümkündür. İlk örnekte doğrudan tanık olunmayan bir durum betimlenirken ikinci örnekte yine benzer bağlamdan bahsetmek ve ye-eyleminin oldukça fazla gerçekleştiğini bu tekrarın çizdiği sınırdan anlamak mümkündür. Yani ilk cümle durumu anlatırken ikinci cümle aynı durumun sınırlarını daha belirgin çizerek anlatmaktadır.

Anlam etkisi ve kullanım alanlarının tekrarlanan yüklemdeki şahıs ekleriyle de doğrudan bağlantısı vardır. Şahıs ekleri eklendiği yüklem konumundaki fiil ya da isim cinsinden kelimenin anlamıyla ilişki içerisindedir. Örneğin, sormalıymışım gibi bir ifade birinci tekil ve çoğul şahıs çekimlerinde pişmanlık anlam alanında bulunurken diğer şahıslarda bu anlam alanını işaretleyemez. Çünkü pişmanlık yalnızca birinci tekil şahıs ile ilgilidir, birinci çoğul şahsın içerisinde birinci tekil şahıs da bulunduğundan tekil ve çoğul çekimlerde pişmanlık anlam alanı bulunabilir.

Tüm bu durum dildeki bütün unsurların ve kategorilerin birbirlerine sıkı sıkıya bağlı ilişkiler içinde olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla "Dili oluşturan tüm malzemeler, ortaya çıkan olgunun ortaya çıkışından sonra da gelişip değişmesine yol açmaktadır." denebilir. Bu husus da dilin canlılığının somut göstergeleri arasında ele alınabilir.

4. Yöntem

Bu çalışmada yüklem konumunda kullanılabilecek isim ve fiil cinsinden kelimeler, zaman, kip ve şahıs ekleriyle çekimlenerek tekrarlı yüklem olarak düşünülmüş ve her bir çekimin hem bu eklerle hem de parçalarüstü ses bilgisini oluşturan unsurlarla etkileşimi neticesinde ortaya çıkması muhtemel anlama dair etkiler belirlenmeye çalışılmıştır. Tekrarlı yüklem, sentaktik tekrarlı yapılar altında yer alan

aynı kelimeli öge tekrarları [Y1]+[Y1]...[Y1] (Hirik, 2018b: 60) bağlamında ele alınmıştır. Her biri zaman, kip ve şahıs ekini içeren basit ve birleşik çekimli olarak ölçünlü Türkçede yüklem olabilecek her bir yapı, temelini oluşturan zaman-kip ekleri bağlamında ayrı ayrı ele alınmıştır. Bir diğer ifadeyle yüklemde yer alan zaman ya da kip eki temel alınarak alt başlıklar basit ya da birleşik çekim ayrımı olmaksızın aynen tekrar edildiğinde hangi türden anlam alanlarının ortaya çıkabileceği belirlenmeye çalışılmıştır. Bilindiği üzere tekrarlı yapılar aralarına başka unsurlar alabilirler. Örneğin, "çalıştım çalıştım" gibi bir tekrarlı yapı "çalıştım da çalıştım." şeklinde kullanılabilir. Araya başka unsurlar olarak oluşturulan tekrarlı yüklemelerde genel olarak anlam etkisindeki çeşitliliğin azaldığı ve sınırı daha belirgin şekilde çizilmiş bir alanı işaretlediği görülmektedir. Örnek olarak "yemiş de yemiş", "ister yer ister yemez.", "gitti mi gitti" gibi örneklerde anlam belirgin bir sahayı işaretleyerek sınırlanmaktadır. Bu çalışmada sınırların çizilmesi maksadıyla aldığı tüm ekleriyle birlikte yalnızca aynen tekrar eden kelimelerden oluşan ve yüklem olabilecek nitelikteki birliktelikler ele alınmıştır. Birliktelikler neticesinde ortaya çıkan anlam etkisi birer olası varsayımsal örnekle gösterilmiştir. Bunlara ek olarak aşağıdaki tablolarda tekrarlı yüklem olarak gösterilen yapıların her birinin günlük kullanımdaki sıklıkları farklılıklar göstermektedir. -mAk-tA ekinin tekrarlı yüklemelerde kullanılması ölçünlü Türkçe açısından olanaklıdır. Ancak -mAk-tA yapısı daha çok yazı dilinde kullanıldığından ikili olarak yüklemelerde kullanımı oldukça kısıtlıdır. Tekrarlı yüklemelerin çoğunlukla konuşma dilinde kullanıldığı düşünüldüğünde odaklıl şimdiki zaman eki olan -mAk-tA ve sıklık ilişkisinin düşük olduğu görülmektedir. Bir diğer deyişle -mAk-tA sözlü dilde sık kullanılmakta bu nedenle tekrarlı kullanımı da çok az kalmaktadır. Bazı kullanımlar oldukça yaygın sıklığa sahipken aşağıdaki örneklerde gösterildiği üzere "Belgeselleri izleyesiniz izleyesiniz." gibi yapıların sıklık değeri daha düşüktür. Her ne kadar bu yapıların sıklıkları farklı olsa da ölçünlü Türkçe açısından uygun cümlelerdir.

5. Tekrarlı Yüklem ve Parçalarüstü Ses Birimleriyle Oluşan Anlam Etkileri

Türkçede isim ya da fiil cinsinden yüklem içerisinded -mİş, -DI, -yor, -r/-Ar, -AcAk, -mAII, -A, -sA ekli ve emir biçimli çekimler kullanılabilmektedir. Bu yapılarla basit ya da birleşik çekim oluşturularak ortaya koyulan yüklem, tekrarlı olarak kullanıldıklarında birtakım anlam etkilerine neden olmaktadır. Elbette burada anlam etkisi yalnızca bahsi geçen çekimlerle ortaya çıkmamaktadır. Özellikle konuşma dilinde parçalarüstü birimler bu yapılarla anlamsal yön ver-

mede etkili olmaktadır. Aşağıda bu durumda ortaya çıkan anlam etkileri ve örnekler gösterilmiştir.

5.1. İma Etme

Konuşurun dinleyene/muhataba iletmek istediği sözlerin çeşitli parçalarüstü birimlerin de etkisiyle dolaylı olarak aktarılma isteğini taşıyan ifadelerdir. -mİş ekinin dolaylılık işlevi bu konuda etki sağlamaktadır. Bu tür kullanımlarda özellikle zaman/kip ve şahıs ekleri uzatılarak ve vurgulanarak sesletilmektedir.

İma etmede şahıs önem kazanmaktadır. Çünkü ima etmek konuşurun dışında bir gerçekliğe işaret eder. Bu nedenle birinci tekil ve çoğul şahıs ekleri içerisinde ben ifadesini barındırdığı için ima etme anlam alanını işaretleyemez. Keza kişi kendisine ima etmez, ima dışı dönüktür. Bununla birlikte ima etmede ifade edilen hareketlerin yaygın bir şekilde gerçek-dışılık (irrealis) bildirdiği de görülmektedir. Dolayısıyla bu tür örneklerde tariz sanatından bahsetmek de mümkündür.

	Tekrarlı Yükleme	Anlam	Anlam Etkisi	Örnek
1.	yemişSİN[_]yemişSİN	"yediyini öğrendim."	a) ima etme	-Dolaptaki pastayı gören var mı? Yemişsin, yemişsin.
2.	geziyorDUN[_]geziyorDUN	"gezdini biliyorum."	a) ima etme	-Hocam, dün evdeydim. -Geziyordun geziyordun.
3.	gittiyDİNİZ[_]gittiyDİNİZ	"gittiğinizi biliyorum."	a) ima etme	-Biz hiç oraya gitmedik. -Gittiydiniz gittiydiniz.
4.	yapMIŞTI[_]yapMIŞTI	"yaptığını biliyorum."	a) ima etme	-Bunları Ali yapmamıştı. -Yapmıştı yapmıştı.
5.	üzülÜRDÜNÜZ[_]üzülÜRDÜNÜZ	"üzülmeyeceğini biliyorum."	a) ima etme	-İşten ayrılısam üzülürdünüz üzülürdünüz.
6.	biliYORSUN[_]biliYORSUN	"bildiğini biliyorum."	a) ima etme	-Sen dün akşam olanları biliyorsun biliyorsun biliyorsun.
7.	yaparAR[_]yaparAR	"yapamaz."	a) ima etme	-Mehmet tüm işleri tek başına yapar yapar!
8.	anlatACAKTIN[_]anlatACAKTIN	"anlatmayacağını biliyorum."	a) ima etme	-Tabi eminim! Olanları bana da anlatacaktın anlatacaktın!
9.	ödeyECEKLER[_]ödeyECEKLER	"ödemeyeceklerini biliyorum."	a) ima etme	-Borçlarını ödeyecekler ödeyecekler!

Yukarıdaki tabloda yer alan örneklere bakıldığında tekrarlı yüklemelerin geniş zaman, şimdiki zaman (-yor), öğrenilen geçmiş zaman ve bilinen geçmiş zaman ifadelerinin basit ya da birleşik çekimlerde birinci tekil ve çoğul şahıs harici ima etme anlam etkisini ortaya çıkardığı görülmektedir. Bu tür örneklerde konuşur, daha önce sahip olduğu bilgiden ya da tecrübeden hareketle gerçekleşmiş ya da gerçekleşmesi muhtemel hareketin meydana gelme biçimine dair birtakım

imalarda bulunmaktadır. İmanın nedeni gerçekleşmiş ya da gerçekleşmesi muhtemel hareket ya da bu hareketleri gerçekleştirmekle yükümlü cümledeki eyleyici ile ilgili olabilir. Söz gelimi yukarıdaki ödeyecekler ödeyecekler örneğinde odak nokta bu eylemde belirtilen hareketi gerçekleştirmesi beklenen üçüncü çoğul şahıstır. Daha önceki tecrübeler konuşuru ima etmeye yönlendirmekte ve örnekteki (borç) ödeme eyleminin gerçekleşmeyeceğine dair inancını/duygu durumunu göstermektedir.

Konuşurun sesletimde bulunduğu ifadenin belirttiği yargı ile tam tersini söyleme ya da gerçekte olanı vurgulama işlevini içeren ima etme, parçalarüstü birimler ve yapısal olarak da tekrarlı yapılar ile sağlanabilmektedir. Yalnızca parçalarüstü birimler bahsedilen ima etme yapısının ortaya çıkmasını sağlayamazken tekrarlı yüklem olarak söylenmesi kastedilen anlamı ortaya çıkarmaya yaramaktadır. Bu anlamda tekrarların yapısal ve işlevsel olarak imayı belirtmek için zorunlu bir birliktelik oluşturduğu anlaşılmaktadır.

5.2. Kesinlik/Onaylama/Emin Olma

Konuşurun kendi ya da diğer şahıslarla ilgili herhangi bir bilgiyi doğruladığı ifadelerdir. Aynı zamanda cümledeki bilginin, durumun ya da olayın gerçekliği/gerçekleşmişliği hakkında bilgi içeren ifadeler de bu bağlamda ele alınmaktadır. Konuşurun kendine ya da başkasına dair onaylamaları eski bilgilerin hatırlatılması anlamı da taşır.

Kesinlik/onaylama/emin olma bildiren ifadelerin bilinen geçmiş zaman ve şimdiki zaman ile doğrudan ilgisi vardır. Çünkü kişi gerçekleştirdiğine şahit olduğu ya da çeşitli delillerle gerçekleştirdiğinden emin olduğu bilgileri kesin olarak nitelendirebilmektedir. Bu türden ifadelerde bir gerçekleşme (realis) yer aldığından konuşma anı, atıf anıyla eş zamanlı ya da daha sonradır. Bununla birlikte bazı gerçek-dışılık (irrealis) bildiren ifadeler de kesinlik konumunda olabilir. Burada kişinin zihninde var olan bilgilere atıf söz konusudur. Örneğin, varsayımsal bir durumda kişi nasıl tepki vereceğini önceden kestirebiliyorsa derecesi düşük olsa da yüksek olasılık içeren bir kesinlik söz konusudur. Bu tür varsayımlar empati kurma anlam alanına da hizmet etmektedir. Konuşur, başka bir kişi hakkında "ağlardı, giderdiniz, sevinirlerdi" gibi ifadeleri tekrarlı olarak kullandığında hem empati kurmuş hem de anlam alanını güçlendirmiş duruma geçmektedir.

Kesinlik/onaylama/emin olma anlam etkisinin ortaya çıkmasında parçalarüstü birimler çok belirgin rol oynamakta ancak destekleyici mahiyettedir. Bu anlam etkisinin ortaya çıkması için konuşur ifadeyi hızlı ve tekrarlı bir şekilde

ortaya koymaktadır.

	Tekrarlı Yükleme	Anlam	Anlam Etkisi	Örnek
1.	atmışım[atmışım]	"attığını biliyorum."	onaylama/emin olma	-Hocam, yoklamaya imza atmış mıyım? - Atmışım atmışım.
2.	vermiş[vermiş]	"verdiğini biliyorum."	onaylama	-Paraları vermiş mi? - Vermiş vermiş.
3.	oynuyor[oyunuyor]	"oynadığını biliyorum."	onaylama/emin olma	-Ahmet basketbol oynayabiliyor mu? - Oynuyor oynuyor.
4.	gidecekmiz[gidecekmiz]	"gideceğimizi onayladılar."	onaylama	Öğretmenlere sordum, gidecekmiz gidecekmiz.
5.	almalı[almalı]	"alması gerektiğini biliyorum."	emin olma	Bugün ilaçlarını almalı almalı.
6.	koşuyordum[koşuyordum]	"koşma eylemini yaptım."	kesinlik	-Dün akşam neredeydin? - Koşuyordum
7.	yazmıştı[yazmıştı]	"Yazdığını biliyorum."	kesinlik	-Tüm isimleri yazmıştı yazmıştı.
8.	üzülürdüm[üzülürdüm]	"üzüleceğimden eminim."	kesinlik/emin olma	-Aynısı benim başıma da gelse üzülürdüm üzüldüm.
9.	zengin[zengin]	"zengin olduğunu biliyorum."	kesinlik	-Onlar ailecek zengin zengin.
10.	oynuyorlar[oyunuyorlar]	"oynadıklarını gördüm."	kesinlik	Çocuklar içeride ne yapıyor? - Oynuyorlar oynuyorlar.
11.	bilir[bilir]	"bileceğini biliyorum."	kesinlik/emin olma	Ayşe, bu soruların cevabını bilir bilir.
12.	geleceğim[geleceğim]	"geleceğimden emin ol."	kesinlik/emin olma	Biletimi aldım, geleceğim geleceğim.
13.	basmalı[sımalı]	"basman gerektiğinden eminim."	kesinlik/emin olma	Kapağın açılması için düğmeye basmalı basmalı.

Anlam ve konuşur arasındaki ilişki bakımından onaylama/emin olma anlam etkisinin önerme kiplikleri (propositional modality) ile doğrudan ilişkisi bulunmaktadır. Önerme kiplikleri kendi içerisinde bilgi kipliği (epistemic) ve kanıtsallık kipliği (evidential) olmak üzere iki temel türe sahiptir (Palmer, 2001: 22). Önerme kipliklerinde konuşur, elde ettiği veya söylediği bilginin şüphe, çıkarım, tahmin doğrultusundaki değerlendirmesi ya da bu bilginin aktarım ve durum yoluyla elde edilip edilmediğini konu edinir. Palmer, bilgi kipliği ve kanıtsallık kipliği konuşurun önermenin gerçek değeri ve durumu karşısındaki tavrı ile ilgili olduğu için bunların temelinin önerme kipliği ile tanımlanabileceğini belirtmektedir (2001: 24). Bunlarla birlikte özellikle -mAll+şahıs eki formundaki tekrarlı yüklemelerin yükümlülük ve hareket

kipliği çerçevesinde de değerlendirilebileceğini belirtmek gerekmektedir. Çünkü bu türden yapılarda bağlam zorunluluk, gereklilik ya da istek anlam alanlarına da girebilmektedir.

Yukarıdaki örnekler bakıldığında konuşur gerçekleşmiş ya da gerçekleşmesi güçlü bir olasılığa bağlı olaylara dair kendi yorumunu ortaya koymaktadır. Bu türden yapılarda tekrarlı yüklemelerin konuşurca sahip olunan bilginin doğruluğunu teyit edici bir konumda ya da bilginin gerçekliğinden emin olduğunu gösterir konumda olduğu görülmektedir. Bu da kesinlik ile ilişkidir. Konuşur, onaylama ya da emin olma alanlarını birlikte ya da ayrı ayrı odak noktaya koymaktadır. Diğer bir ifadeyle kimi zaman onaylama, kimi zaman emin olma anlamı ön plana çıkarken kimi zaman da her ikisi birlikte bulunmaktadır. Bunun da belirleyicisi bağlamdır. Bu odakların gücü de kesinlik ile ilişkilidir.

Tekrarlı yapıların işlevlerinden biri aktarılan bilginin dinleyen/muhatap tarafından algılandığından emin olunmasını sağlamaktır. Bu nedenle konuşur, sahip olduğu ve emin olduğu bilginin dinleyen tarafından da emin olunması için bunu tekrar etmektedir. Bununla birlikte dinleyendeki bilginin doğrulanması için bilgi tekrar edilerek onaylanmaktadır.

Yukarıdaki örneklerden almalı almalı konuşurun bilgi kaynağının niteliğine göre zorunluluk, gereklilik ve istek alanında bulunabilmektedir. "Bugün ilaçlarını almalı almalı." örneğinde ise gereklilik anlamının daha belirgin olduğu görülmektedir.

Tüm bunlardan sonra kesinliğin gerçek dünya ile onaylama ve emin olmanın ise konuşurun ruh/duygu durumuyla ilgili kavramlar olduğunu, bunların da tekrarlı yüklem olarak kullanıldıklarında bu türden anlam etkilerinin belirginleştiğini söylemek mümkündür.

5.3. Sitem Etme

Geçmiş bir olay/durum karşısında gerçekleştirilmemiş sorumlulukların şikâyetini taşıyan ifadelerdir. Tekli olarak da sağlanabilen sitem etme anlamı tekrarlı olarak belirtildiğinde daha belirgin bir anlama kavuşmaktadır. Sitem etme nitelik itibarıyla kişinin kendisine ya da kendisinin de içinde bulunduğu gruba karşı gerçekleştirilemeyecek bir eylem olduğundan birinci tekil ve çoğul şahıs çekimlerde bu anlam bulunmamaktadır. Sitem etme anlam etkisinin ortaya çıkmasında parçalarüstü birimler belirgin bir işlev taşımamaktadır.

Konuşur, merkez konumda olduğundan diğer şahıslara/dinleyene karşı söylenen sitem ifadesi aynı zamanda

gerçek-dışılık (irrealis) bildiren bir söylem olarak görülmektedir. Tekrarlanan ifadedeki hareketin temelde konuşurun kastettiği kişi tarafından gerçekleştirilmediği, bu durumun da konuşurda rahatsızlık uyandırdığı için siteme dönüştüğü görülmektedir.

	Tekrarlı Yükleme	Anlam	Anlam Etkisi	Örnek
1.	<u>sormalıymışın</u> [_]sormalıymışın	"sorman gerektirdi."	sitem etme	a) -Böyle bir hatayı yapmadan önce sormalıymışın sormalıymışın.
2.	<u>dinleseydi</u> [_]dinleseydi	"dinlemesi gerektirdi."	sitem etme	-Mehmet soruları cevaplayamamış. -Dersi derste dinleseydi dinleseydi.
3.	<u>anlatacaktınız</u> [_]anlatacaktınız	"anlatmanız gerektirdi."	Sitem etme	-Bunların olmaması için olanları anlatacaktınız anlatacaktınız.
4.	<u>çıkaydı</u> [_]çıkaydı	"çıkması gerektirdi."	Sitem etme	-Ayşe de gelmek istiyormuş. -Olmaz, zamanında evden çıkaydı çıkaydı.
5.	<u>bildireceklerdi</u> [_]bildireceklerdi <u>bildirmelilerdi</u> [_]bildirmelilerdi	"bildirmeleri gerektirdi."	Sitem etme	Dünkü olayları polise bildireceklerdi bildireceklerdi. Dünkü olayları polise bildirmelilerdi bildirmelilerdi.

Tabloda yer alan örneklere bakıldığında gerçek-dışılık durumunun çok belirgin bir durumda ortada olduğu görülmektedir. Belirtilen hareketin gerçekleşmemiş olması tekrarlı yükleme hâlinde belirtildiğinde sitem ifadesi daha kuvvetli olarak ortaya çıkmaktadır. Tek başına da sitem bildirebilen gerçek-dışılık ifadelerinin tekrarlı yükleme olarak kullanılması bu türden yapıların anlam güçlendirici etkisini açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Yani sitem belirtme ve tekrar ilişkisi zorunlu değil, seçimlik bir istem yapısı olarak kullanılır hâle gelmektedir.

5.4. Pişman Olma

Konuşurun, gerçekleşen bir olay karşısında duyduğu mutsuzluğu içeren ifadelerdir. Bu mutsuzluk yüklemdeki durumun gerçekleşmesi ya da gerçekleşmemesi karşısında ortaya çıkabilmektedir. Konuşurun, isteğinin tersinin gerçekleşmiş ve bunun bir süre sonra anlaşılmış olması pişmanlık duygusunu ortaya çıkarmaktadır. Keza pişmanlık mental bir süreç sonrası ortaya çıkan duygu durumudur. Anlam etkisi ve kullanım alanlarının tekrarlanan yüklemdeki şahıs ekleriyle de doğrudan bağlantısı vardır. Şahıs ekleri eklendiği yükleme konumundaki fiil ya da isim cinsinden kelimenin anlamıyla ilişki içerisinde. Örneğin, sormalıymışım gibi bir ifade birinci tekil ve çoğul şahıs çekimlerinde pişman olma anlam alanında bulunurken diğer şahıslarda bu anlam alanını işaretleyemez. Çünkü pişman olma yalnızca birinci tekil

şahıs ile ilgilidir, birinci çoğul şahısın içerisinde birinci tekil şahıs da bulunduğundan tekil ve çoğul çekimlerde pişman olma anlam alanı bulunabilir. Bununla birlikte pişman olma tekli kullanımda da ortaya çıkabilmektedir. Fakat tekrarlı yükleme şeklinde kullanıldığında pişman olma derecesinin arttığı görülmektedir.

Pişman olma bildiren tekrarlı yüklemelerin aynı zamanda gerçek-dışılık anlam alanını işaretlediği de görülmektedir. Bu tür ifadelerde belirtilen hiçbir durum ya da hareket gerçekleştirilmemiştir.

	Tekrarlı Yükleme	Anlam	Anlam Etkisi	Örnek
1.	<u>gitmeliymişim</u> [_]gitmeliymişim	"gitmem gerektirdi."	pişman olma	-Dünkü eğlenceye gitmeliymişim gitmeliymişim.
2.	<u>konusmalıyınız</u> [_]konusmalıyınız <u>konusmalıydık</u> [_]konusmalıydık	"konuşmanız gerektirdi."	pişman olma	-Ahmet dün istifa etmiş. -Tüh, arkadaşları olarak onunla konusmalıyınız konuşmalıyınız./konusmalıydık konuşmalıydık.
3.	<u>uyansaymışım</u> [_]uyansaymışım <u>uyansaydım</u> [_]uyansaydım	"uyanmış olsam iyi olurdu."	pişman olma	-Sabah sporunu kaçırmamak için uyansaymışım uyansaymışım./uyansaydım uyansaydım.
4.	<u>anlatacaktım</u> [_]anlatacaktım <u>anlatacaktık</u> [_]anlatacaktık	"anlatmam gerektiriyor du."	pişman olma	-Dün okulda olanları anneme anlatacaktım anlatacaktım.
5.	<u>çıkaydık</u> [_]çıkaydık	"çıksak iyi olurmuş."	pişman olma	O tepeye çıkaydık çıkaydık. (manzara çok güzelmış.)

Tabloda yer alan örneklere bakıldığında morfolojik olarak işaretlenen pişman olma anlam etkisinin tekrarlı yükleme olarak ifade edildiğinde güçlü bir pişmanlığı işaretler hâle geldiği görülmektedir. Birinci tekil ve çoğul şahıslarda görülen pişman olma, benzer yapılarda diğer şahıslarda tekrarlı biçimde kullanıldığında bu kez sitem etme anlamı belirginleşmektedir. Örneğin yukarıdaki örneklerden "gitmeliymişim gitmeliymişim." birinci tekil şahıs eki ile çekimlendiğinden pişman olma bildirirken aynı örnek "gitmeliymişin gitmeliymişin." şeklinde ikinci tekil şahıs eki ile çekimlendiğinde sitem etme anlam alanına yaklaşmaktadır. Şahıs ekleri ve onların anlama tekrarlar ile birlikte kattıkları anlam ilgisi belirgin bir şekilde ortaya çıkmaktadır.

Kısaca tekrarlı yüklemeler, birinci tekil ve çoğul şahısta çekimlenerek kullanıldığında parçalarüstü birimlerin belirgin olmayan işlevleriyle birlikte pişman olma anlamını güçlendirici bir görev görmektedir. Bu da konuşurun duygu durumunu ifade ederken ona dil bağlamında yeni bir olanak sunmaktadır.

5.5. Dolaylı Bilgi Aktarma

Konuşurun kendiyle ya da dinleyenle/muhatabıyla doğrudan ilgili olmayan bir bilgiyi üçüncü şahıslara ifade ettiği cümlelerdir. Dolaylı bilgi aktarma şahıslarla bağlantılı olduğundan yapısal olarak şahıs ekleriyle de ilgi taşımaktadır. Üçüncü tekil ve çoğul şahıslarda görülen bu dolaylı bilgi aktarma etkisi konuşur odaklıdır.

Konuşur, kendi dışındaki diğer şahısları kastederek quotative (alıntısal) bilgiyi aktarmaktadır. Bu tür bilgilerde yer alan alıntısal durumlar bitmişlik gösterir. Azeri, Gürcü ve Fars dillerinde bu durum görülür (Dahl, 1985: 131). Bu tür bilgi aktarımları içeren ifadelerde parçalarüstü birimler baskın bir etkiye sahip değildir, ancak tekrarlı yüklemle aktarılan bilgi onaylı bir aktarım içerdiğinden dinleyende/muhatapta söz edimleri bakımından etkisöz edimi bırakma olasılığı yüksektir.

	Tekrarlı Yüklem	Anlam	Anlam Etkisi	Örnek
1.	çalışıyormuş[] çalışıyormuş	“çalıştığımı biliyorum.”	dolaylı bilgi aktarma	-Ali ders çalışıyor mu? -Çalışıyormuş çalışıyormuş.
2.	gidecekmişler[] gidecekmişler	“gideceklerini öğrendim.”	dolaylı bilgi aktarma	-Onlar da gidecekmişler gidecekmişler.
3.	göstermeliymiş[] göstermeliymiş	“göstermesi gerektiğini öğrendim.”	dolaylı bilgi aktarma	Adaylar içeri girmek için kimlik göstermeliymiş göstermeliymiş.

Tablodaki örneklere bakıldığında tekrarlı yüklemelerde yer alan şahıs eklerinin üçüncü tekil ve çoğul şahısları işaretlediği görülmektedir. Dolaylı bilgi aktarım metodunda A konuşuru B kişisinden/delilinden aldığı bilgiyi, C kişisine aktarmaktadır ve aktardığı bilgi, A ve C kişileriyle ilgili değildir. Seçimlik istem niteliğinde olan tekrarlı yüklemeler de bu aktarımdaki bilgiyi teyit etmektedir.

Tablodaki örneklerde yüklemelerde tekrarlı olarak kullanılmadan da yine dolaylı bilgi aktarma anlamı çıkabilmektedir. Ancak yüklemelerin tekrarlı olarak kullanımı bu anlam alanının daha belirgin ve sınırı çizilmiş olmasına olanak tanımakta, böylece konuşur düşüncelerini daha etkili bir şekilde aktarabilmektedir.

5.6. Güven Verme

Söz edimi bakımından konuşurun dinleyende/muhatabında uyandırmak istediği güven duygusunu aktaran söylemleri içermektedir. Güven verme alanı söz edimleri kuramı bakımından da ikna etme, harekete geçirme, muhatabın düşüncesinde değişiklik yaratma bağlamında ele alınabilir. “geleceğim geleceğim (emin ol), geldim geldim (güven bana)”

vb. ikna etme anlam alanı güven vermenin doğal bir sonucu olarak ortaya çıkabilmektedir. Bu tür söylemlerde parçalarüstü birimlerden hız ön plandadır. Güven sağlamak isteyen konuşur, tekrarlı yapıyı süre bakımından hızlı bir şekilde söyler.

	Tekrarlı Yüklem	Anlam	Anlam Etkisi	Örnek
1.	yazabildim[] yazabildim	“yazmayı başardım.”	güven verme	-Öğretmenin söylediklerini yazabildin mi? -Yazabildim yazabildim (merak etme).
2.	verdim[] verdim	“vermeyi tamamladım.”	güven verme	-Parayı verdin mi? -Verdim verdim (endişlenme).
3.	verdik[] verdik	“ders verme eylemini gerçekleştirdik.”	güven verme	-Daha önce matematik dersi verdiniz mi? -Verdik verdik
4.	yüzüyorsun[] yüzüyorsun	“yüzmeyi başarıyorsun.”	güven verme	Kulaç atmaya devam et, yüzüyorsun yüzüyorsun.
5.	biliyoruz[] biliyoruz	“bildiğimize inan.”	güven verme	Biz bu işleri biliyoruz biliyoruz.
6.	yaparım[] yaparım	“yapacağıma inan.”	güven verme	-Bugünkü işleri sen yapar mısın? -(Elbette) yaparım yaparım.
7.	yetişirsin[] yetişirsin	“yetişeceğine inan.”	güven verme	-Beş dakikada otogara yetişebilir miyim? -Yetişirsin yetişirsin.
8.	Yazacağım[] yazacağım	“yazacağımdan emin ol.”	güven verme	Bugün akşama kadar tüm ödevleri yazacağım yazacağım.

Yüklemelerin tekrarlı yapı biçiminde kurulmuş olması güven verme anlam alanının belirgin bir şekilde işaretlenmesini sağlamaktadır. Güven verme anlamı kendi içerisinde onaylama, ikna etme, bildirme vb. işlevler de göstermektedir. Tabloda verilen örneklere ek olarak bazı fiillerin kendi anlamsal bağları nedeniyle yüklemde tekrarlansa dahi bazı anlam etkilerini işaretleyemediği görülmektedir. Örneğin, uyudum uyudum gibi bir tekrar güven verme anlam alanını mantıksal olarak işaretleyemez. Çünkü kişinin uyuduğunu bildirerek güven verme edimi gerçekleştirmesi mümkün değildir. Burada da fiillerin gerçek hayattaki gerçekleşme tarzlarında yer alan mantık ile dilbilgisel unsurların birlikte ne kadar uyumlu olup olmadığının önemi ön plana çıkmaktadır.

5.7. Hatırlatma

Unutulan bir nesne, kavram, olay ya da durumun bir başka zihin tarafından yeniden duyurulmasıdır. Mental bir etkinlik olan hatırlama/hatırlatma eylemi hatırlatmaya konu olan bilginin daha önceden edinilmiş olmasını gerektirmektedir. Bir diğer deyişle hatırlama/hatırlatma için öncelikle bilmek, sonra unutmak gerekir. Bilginin hatırlanması ya da hatırlatılması birkaç yolla mümkün olabilir. Bunlardan birisi bilginin vurgulu bir şekilde tekrar edilmesidir. Tekrarlı yüklemelerde de bu durum söz konusu olabilmektedir. Parçala-

rüstü birimlerin belirgin olmadığı bu tür ifadelerde konuşur, söylemini dinleyende/muhatabında bir etki bırakmak üzerine kurgular. Burada yine söz edimleri kuramları bakımından etkisöz edimi gerçekleştirme maksadı ön plandadır.

	Tekrarlı Yüklem	Anlam	Anlam Etkisi	Örnek
1.	<u>hastaydın</u> []hastaydın	“hasta olduğumu hatırlatıyorum.”	<u>hatırlatma</u>	-Ben geçen yıl sizle kampa neden gelmemiştim? -Hastaydın hastaydın.
2.	<u>uyuyordunuz</u> []uyuyordunuz	“uyuduğunuzu hatırlatıyorum.”	<u>hatırlatma</u>	-Bize neden söylemedin? -Uyuyordunuz uyuyordunuz.
3.	<u>gönderecektiniz</u> []gönderecektiniz	“göndereceğinizi hatırlatıyorum.”	<u>hatırlatma</u>	Bütün hediyeleri çocuklara <u>gönderecektiniz</u> <u>gönderecektiniz</u> .

Yukarıdaki örneklerle bakıldığında hatırlatma durumlarında konuşurun hedefi doğrudan dinleyen/muhataptır. Konuşur, verdiği bilgi ile dinleyen/muhatabın daha önce bilgi sahibi olduğu ancak hatırlayamadığı konuyu tekrarlı yapılar aracılığı ile hatırlatma amacı taşımaktadır. Her türden tekrarlı yapı bilginin kalıcılığını sağlama görevi görmektedir. Üstünova, tekrarların topluma verilmek istenen mesajların daha iyi kavratılmasında rolü olduğunu belirtmektedir (1998: 464). Bu anlamda konuşur, bilgiyi tekrar ederek bu işlevi sağlamaktadır.

5.8. Şaşıрма

Kişinin mevcut bilgisinin gerçekte olandan farklı olması neticesinde şaşkınlık yaşadığını anlatan ifadelerdir. Bu tür ifadelerde kişinin zihnindeki bilgi ile gerçekte olan farklılaştığından bir duygu çıktısı meydana gelmektedir. Bu duygu çıktısı, dil boyutunda tekrarlı yüklemelerin ve parçalarüstü ses bilgisi unsurlarının etkisiyle anlaşılır hâle gelmektedir. Bu tür yapılarda vurgu işlevsel özellik, tekrar ise yapısal özellik katmaktadır. Şaşıрма anlamının kimi durumlarda gerçek-dışılık gösterdiği görülmektedir.

	Tekrarlı Yüklem	Anlam	Anlam Etkisi	Örnek
1.	<u>getirmiştim</u> []getirmiştim	“getirdiğimi sanıyorum.”	<u>şaşıрма</u>	-Benden aldığın kitaplar nerede? -(Nasıl yani), Getirmiştim getirmiştim.
2.	<u>gönderdiydi</u> []gönderdiydi <u>göndermişti</u> []göndermişti	“gönderdiğini sanıyorum.”	<u>şaşıрма</u>	-Ahmet kitapları benim yanımda <u>gönderdiydi</u> <u>gönderdiydi</u> <u>göndermişti</u> <u>göndermişti</u> .
3.	<u>verdiydi</u> []verdiydi <u>vermişti</u> []vermişti	“verdiğini sanıyorum.”	<u>şaşıрма</u>	Elindeki tüm paraları <u>verdiydi</u> <u>verdiydi</u> <u>vermişti</u> <u>vermişti</u> .
4.	<u>atıyor</u> []atıyor	“attığımı hissediyorum.”	<u>şaşıрма</u>	Hastanın kalbi <u>atıyor</u> <u>atıyor</u> .

Tabloda yer alan örneklerden anlaşılabilceği üzere şaşıрма anlam etkisinin geçmiş zaman ve şimdiki zaman çekimleriyle ilişkili olduğu görülmektedir. Geçmiş zaman ile

olan ilişki edinilmiş bilgi ile yeni bilginin farklılaşması neticesinde ortaya çıkan duyguyu, şimdiki zaman ile olan ilişki ise beklenti ve gerçekleşen durum arasındaki farkı yansıtan duyguyu göstermektedir. Yüklemelerin tekrarı ortaya çıkan şaşıрма duygusunun belirgin hâle gelmesini sağlamakta böylece konuşur duygusunu dinleyene/muhataba daha etkin aktarmaktadır.

Gözlemlenebilir nitelikteki hareketleri ifade eden fiiller (yüz-, koş-, ayağa kalk- vb.) ile gözlemlenemeyen nitelikteki fiiller (bil-, anla-, düşün-, kork- vb.) tekrar edildiklerinde işaretledikleri anlam alanları farklılaşmaktadır. Örneğin, yüzüyorsun yüzüyorsun! tekrarlı yüklemi şaşıрма ifade edebilirken “biliyorsun biliyorsun!” ifadesi ise gözlemlenemez olduğundan bu anlam alanını işaretleyememektedir. Bununla birlikte özellikle gözlemlenemeyen fiillerin birinci şahıslarında şaşıрма ifadesinin olmadığı da görülmektedir. “biliyorum biliyorum” (şaşıрма) ölçünlü Türkçe için anlam olarak mümkün değildir

5.9. Kararlı Olma/Zorunlu Olma

Kişinin kendi iradesi neticesinde gerçekleştirmek istediği eylemler kararlı olma, başka iradelerin etkisi neticesinde gerçekleştirmesi gerekenler ise zorunlu olma ifadeleri olarak ele alınmaktadır. Kararlı olma, bir eylemin gerçekleştirilmesine yönelik güçlü bir isteği içermektedir. Zorunlu olmada ise isteğin bulunması şart değildir. Kararlı olma ve zorunlu olma bu anlamda birbirinden ayrılmaktadır. Bununla birlikte kararlı olma, yükümlülük kipliği (deontic modality) ile de yakın ilişki içerisinde. Ancak yükümlülük kipliğinde dış etkenlerin ve dış etkenler neticesinde iç tetikleyicilerin olaya/duruma etkisi olmaktadır. Kararlı olma ise tamamen iç kaynaklı bir anlamı işaret etmektedir. Özellikle birinci tekil ve çoğul şahıs eki alan tekrarlı yüklemelerin kararlı olma ifadesi taşıyabileceği görülmektedir. Parçalarüstü birimler bu anlamın ortaya çıkmasında belirgin rol oynamazlar. Ancak yüklemelerin tekrarı ifade edilen düşüncenin dinleyende daha kalıcı ve anlaşılır olmasını kılmalıdır.

	Tekrarlı Yüklem	Anlam	Anlam Etkisi	Örnek
1.	<u>başarmalıyım</u> []başarmalıyım	“başarmak istiyorum.”	<u>kararlı olma</u>	-Ehliyet sınavını bu kez <u>başarmalıyım</u> <u>başarmalıyım</u> .
2.	<u>gideceğim</u> []gideceğim	“gitmek istiyorum.”	<u>kararlı olma</u>	Pikniğe ben de <u>gideceğim</u> <u>gideceğim</u> .
3.	<u>Kazanacağız</u> []kazanacağız	“kazanmak istiyoruz.”	<u>kararlı olma</u>	Arkadaşlar, bu maçı <u>kazanacağız</u> <u>kazanacağız</u> !

Yukarıdaki örneklerde birinci tekil ve çoğul şahıs ekini alarak tekrarlı yüklem olan ifadeler, konuşurun duygu dünyasını yansıtmaktadır. Çünkü kararlı olma konuşur ile il-

gilidir. Birinci tekil ve çoğul şahıs eki dışındaki çekimlerde ise kararlı olma değil, güven verme anlamı daha ön plandadır. Örneğin, başarmalısın başarmalısın ifadesi hiçbir bağlamda kararlı olma bildirmez, ancak konuşurun dinleyene/muhataba yönelik güvenini, inancını bildirir. Bu anlamda tekrarlı yüklemelerde tekrarlanan bağımlı morfeplerin de anlama katkısı ve sınır çizme özellikleri dikkat çekicidir.

5.10. Tavsiye Etme

Konuşurun herhangi bir eylemin yapılması gerektiğine dair inancını ve bilgisini içeren ifadelerdir. Bu tür ifadelerde konuşur, çeşitli nedenlerle ya da tecrübelerle söylemine konu olan durumun gerçekleşmesi gerektiği belirtir. Tekrarlı yüklem bu tür ifadelerde bu tavsiyenin güçlenmesini sağlar. Güçlü tavsiyeler de istek anlam alanına yaklaşırlar. Aşağıda gösterilen tekrarlı yüklem olarak verilen ifadeler tek başlarına da tavsiye niteliği taşımaktadır, ancak tekrar edilmeleri onların tavsiye edilme derecelerini artırmaktadır. Bununla birlikte bu bağlamda ele alınan ifadeler birinci tekil ve çoğul şahıs çekimlerinde kişinin kendine tavsiyesi niteliğindedir. Bu nedenle gereklilik (commissive) olarak da düşünülebilir.

Tavsiye güçlü bir şekilde tekrarlandığında bu kez ısrar etme anlam alanı ortaya çıkmaktadır. Konuşurun bir konudaki güçlü tavsiyesinin yapılmasındaki isteği, ısrarı doğurmaktadır. İsrar, tekrarlı yüklemle oldukça belirgin bir şekilde anlatılmaktadır.

	Tekrarlı Yüklem	Anlam	Anlam Etkisi	Örnek
1.	yemelisin[]yemelisin	“yemen iyi olur.”	tavsiye etme	-Sen hastasın tüm yiyecekleri yemelisin yemelisin.
2.	yürümeliyim[]yürümeliyim	“yürüsem iyi olur.”	gereklilik olma	-Çok kilo aldım, bolca yürümeliyim yürümeliyim.
3.	koş[]koş	“koşmalısın.”	tavsiye etme	-Nasil kilo vereceğim? -Koş koş.
4.	içesin[]içesin	“içsen iyi olur.”	ısrar/tavsiye etme	Gribi atlatmak için tüm ilaçları içesin içesin.
5.	izleyesiniz[]izleyesiniz	“izleseniz iyi olur.”	tavsiye etme	Belgeselleri izleyesiniz izleyesiniz.

Yukarıdaki örneklere bakıldığında parçalarüstü birimlerin anlamın ortaya çıkmasında etkisinin düşük olduğu anlaşılmaktadır. Tekrarlı yüklem, tavsiye bildiren anlam etkilerini daha güçlü duruma getirdiğinden gereklilik ve ısrar anlam etkilerinin de ortaya çıktığı görülmektedir. Bu türden kullanımlar konuşurun düşünce ve duygularının tam olarak aktarılmasına ve dinleyenin/muhatabın bu düşünce ve duyguları tam olarak algılayabilmesine olanak tanımaktadır.

Bilindiği üzere sestem, eklere, kelimelere, cümlelere her türden dil ögesi anlama yönelik hizmet etmektedir. Ko-

nuşurlar, duygu ve düşüncelerini aktarmak için dile ait bu unsurlar birlikte ve çeşitli birleşim türleriyle kullanılmaktadır. Bu anlamda en etkili yollardan biri dil öğelerinden olan parçalarüstü ses birimleri ve tekrarlı yüklem bir arada kullanılmaktadır. Bu da yukarıda gösterildiği üzere ima etme, kesinlik/emin olma/onaylama, sitem etme, pişman olma, dolaylı bilgi aktarma, güven verme, hatırlatma, şaşırtma, kararlı olma/zorunlu olma, tavsiye etme (ısrar, gereklilik) gibi anlam etkilerini ve kullanım alanlarını ortaya çıkarmaktadır. Elbette bu türden kullanımların ortaya çıkmasında tekrarlı yapıya eklenen eklerin doğrudan etkisi bulunmaktadır. Bu husus yukarıda gösterilen kimi anlam alanlarının yalnızca bazı şahıs ekleriyle ortaya çıkmasında kendini göstermektedir. Aynı şekilde tüm zaman ve kip ekleriyle tekrarlı yüklem yapısı sağlanabilirken -sA ekinin yüklemdeki konumuyla ilgili durum tartışmalıdır. Bu konuda araştırmacıların bir bölümü -sA ekinin yalnızca istek belirttiği durumlarda yüklem konumunda olabileceğini belirtirken bir bölümü de yüklem konumunda olamayacağını ifade etmektedir. Gülsevin (1990: 106), -sA ekinin dilbilgisi kitaplarında devamlı yüklem görevi üstlenen fiil kipleri bölümünde değil, fiilden türemiş zarflar olan zarf-fiiller kısmında verilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Aynı şekilde ekin yükleme ilişkin durumuyla ilgili olarak Demir ve Yılmaz, -sA'nın diğer zaman ve kip eklerinden farklı şekilde bir zarf-fiil olarak kullanıldığını ve ana cümle kuramayacağını belirtmişlerdir (2003: 191). -sA ekli yapılar tekrarlandığında zarf olabilmektedir. Türkçede “yapsam yapsam, yapsan yapsan, yapsa yapsa” gibi tekrarlı yapılar leksik ve sentaktik tekrarlı yapı olarak kullanılabilen, yüklem olamamaktadır. Bu yazıda yalnızca yüklem konumundaki tekrarlı yapılar ele alındığından -sA ekli yapıların tekrarlı yapılarda yüklem olamaması nedeniyle çalışmada kapsam dışında kalmıştır.

Bahsedilen bu durumlarla birlikte fiillerin yan anlam alanının tekrarlı yüklem olması durumunda yine birtakım anlam ilişkileri ortaya çıkmaktadır. Fiilin asıl anlamının dışında bir anlama yüklem tekrarlı yapılar bakımından bakıldığında anlam güçlendirme olayının daha belirgin olduğu, konuşurun duygu durumunun daha keskin bir şekilde aktarıldığı görülmektedir. Örneğin, öl- fiili sıkıl- anlamında kullanılıp tekrarlandığında anlamın güçlü hâle gelmesi daha belirgindir. Yan anlamında öl- fiili tekrarlı yüklem olarak kullanıldığında aşağıdaki tabloda görüldüğü gibi bir durum görülmektedir:

Öl- fiilinin sıkılma anlamıyla birlikte tekrarlı yüklem olarak kullanıldığı bu örneklere bakıldığında yan anlamda bulunan içeriğin vurgulandığı görülmektedir. Yani sıkılmak anlamı çok sıkılmak anlamına dönüşmektedir. Bununla birlikte ikinci tekil şahısta imalı uyarı da içeren bir anlam

ortaya çıkmaktadır. Benzer şekilde metaforik olarak kırıl-
“alınmak üzülmek” fiilinin tekrarına bakıldığında anlam
güçlendirmenin daha çok ortaya çıktığı görülmektedir.

	Tekrarlı Yüklem	Anlam	Anlam Etkisi	Örnek
1.	öldüm_ öldüm	“çok sıkıldım.”	Sıkılma	-Tüm gün beklemekten öldüm öldüm.
2.	öldün_ öldün	“çok sıkıldın, sabredemedin.”	Sıkılma/İmalı Uyarı	-Beş bekleyemedin, öldün! öldün
3.	öldü_ öldü	“çok sıkıldın, sabredemedi.”	Sıkılma	-Adamcağız öldü öldü. içeride

Tüm bunlardan sonra tekrarlı yüklemelerin konu-
şurun duygu/düşünce dünyasını anlatma konusunda çok etkin
bir dil kullanım aracı olduğu görülmekle birlikte fiillerin yan
anamlarıyla yüklemde tekrarlı olarak kullanıldığında da
anlam belirginleştirici özelliği kavuştuğu anlaşılmaktadır.
Fiillerin yan anlamıyla birlikte mental sürece vurgu yapan
bazı fiiller (anla-, öğren-, bil- vb.) emir çekimiyle uyumsuz bir
karakter sergilemektedir. Çünkü mental süreçte yer alan bu
fiiller kişinin istemi dışında gerçekleşebilmektedir. Bu da bu
türden fiillerin ikilenmesine ve yüklem hâline gelmesine en-
gel olmaktadır.

6. Sonuç

Tüm dünya dilleri kendi dilbilgisel olanakları doğrul-
tusunda evrende yer alan canlı ve cansız nesneleri ve bun-
ların hareketlerini ifade etme görevi yapar. Bununla birlikte
insanın duygu ve düşüncelerini ifade etme ihtiyacı ve bu
duygu/düşüncelerin soyut kavramlar olması dilde yer alan
çeşitli kategorilerin birlikte çeşitli birleşimlerle işlev görme-
sini zorunlu hâle getirir. Bu nedenle dilin temelinde yer alan
insan, iç dünyasındaki doğru ve etkili bir şekilde yansıtmayı
ve bunların tam ve eksiksiz algılanmasını amaçlar. Olduk-
ça karmaşık bir yapı olan duygu ve düşünce dünyası ancak
dili meydana getiren çok sayıdaki kategorinin birlikte işlev
görmesiyle aktarılabilir. Tekrarlı yapılar ve bu yapıları
oluşturan parçasal diğer unsurlar ile parçalarüstü birimler
olan vurgu, durak, hız, ton (titrem, perde), ezgi (ahenk, me-
lodi, tonlama), dizem (ritim) ve ölçü gibi unsurlar birbirlerini
tamamlayıcı nitelikte hareket ederek konuşurun duygu ve
düşüncelerini aktarma olanağı tanımaktadır. Bu olanak aynı
zamanda bu duygu ve düşüncelerin dinleyen/muhatap tara-
fından da doğru ve eksiksiz olarak anlaşılmasının zeminini
hazırlamaktadır.

Türkçe, tekrarlı yapılar bakımından en eski dönemle-
rinden itibaren oldukça güçlü bir yapı sergilemektedir. Sese,
heceye, kelimeye, eklere, kelime gruplarına, cümlelere kadar
uzanan tekrarlı yapılar işlevsel olarak dile anlam katkısı sağ-
lamaktadır. Anlatımın güçlenmesi, üsluba canlılık katmak

ve anlam alanının sınırlarının çizilmesi sayesinde konuşur
ve dinleyen/muhatap ifadelerdeki içeriği daha doğru anlar.
Bununla birlikte söylemlere ahenk katan bir diğer unsur da
parçalarüstü birimlerdir. Tekrarlı yüklemeler ve parçalarüstü
birimlerin birlikteliği ile anlam etkileri ve kullanım alanları
ima etme, kesinlik/onaylama/emin olma, sitem etme, pişman
olma, dolaylı bilgi aktarma, güven verme, hatırlatma, şaşıır-
ma, kararlı/zorunlu olma, tavsiye etme, ısrar etme, sıkılma/
imalı uyarma şeklinde ortaya çıkmaktadır. Bu anlam alanları-
nın her birinin kendi içerisinde ortaya çıkan ve şahıs ekleri ile
konuşur kaynaklı farklılıklar bulunduğu görülmektedir.

Tekrarlı yüklemeler ve parçalarüstü birimler, konu-
şurun söylemine ahenk katmakla birlikte anlamda sınır be-
lirleyici bir özelliğe de sahiptir. Dildeki derin yapının ortaya
çıkarması için birliktelikleri gerekli olan tekrarlı yapılar ve
parçalarüstü birimler, yüklem konumunda yer alan ifade-
lerde kullanıldığında bazıları zorunlu istem ile bazıları ise
seçimli istem ile ortaya çıkan anlam etkilerinin ve kullanım
alanlarının belirmesini sağlamaktadır. İma etme anlam alanı
ile kesinlik/onaylama anlam alanı tekrarlı yapılar ve parça-
larüstü birimler ile zorunlu istem yapısı göstermekte bu an-
lam alanlarının ortaya çıkması için tekrarın ve parçalarüstü
birimlerin birlikte hareket etmesi zorunlu olmaktadır. Bunla-
rın dışında kalanlarda ise anlam etkisini ve kullanım alanının
ortaya çıkması, konuşur tercihiyle bağlıdır ve seçimlik istem
kapsamında ele alınabilir. Seçimlik istem gösteren yapıların
anlamda belirginleştirme ve vurgulama işlevi ön planda ol-
maktadır. Parçalarüstü birimlerin de vurgulamasıyla bu be-
lirlilik hem konuşur hem de dinleyen/muhatap için söylem-
deki anlamı açık hâle getirmektedir.

Bahsedilen iki kategorinin birlikteliği söz edimleri
kuramı bağlamında da birtakım edimlerin ortaya çıkmasını
sağlamaktadır. Özellikle dolaylı bilgi aktarma ve güven ver-
me bağlamında yer alan ikna, dinleyeni harekete geçirme ve
onun zihninde birtakım değişikliklerin meydana gelmesini
sağlama bakımından etkisöz edimi gerçekleştirebilmektedir.
Bu nedenle parçalarüstü birimler ve tekrarlı yüklemelerin bir-
likteliği dinleyeni etkileme özelliği göstermektedir. Çünkü
anlamdaki belirgin ve açık bir durum, bu birliktelik ile sağ-
lanmaktadır.

Tüm bunlardan sonra dilde yer alan her yapının bir-
likteliklerinin aynı kategoride yer alması dahi konuşur
tarafından icrasında ve dinleyen/muhatap tarafından algılan-
masında çeşitli etkilerin ortaya çıktığını, tekrarlı yüklemeler
ve parçalarüstü birimler bağlamında da bu etkinin oldukça
çeşitli olduğu görülmektedir. Bu bakımda dildeki her yapının

birbirleriyle olan ilişkileri ve beliren anlam hususiyetleri dilin iç yapısının çözümlenmesi ve çalışma mekanizmasının belirlenmesine katkı olacaktır.

Kısaltmalar

[Y]: Yükleme

KAYNAKLAR

Ağakay, Mehmet Ali. "İkizlemeler Üzerine I". Türk Dili, c. 2, S. 16, (1953): 189-191.

Ağakay, Mehmet Ali. "İkizlemeler Üzerine II". Türk Dili, c. 2, S. 17, (1954): 268-271.

Ağca, Ferruh. "Eski Uygurcada İştikaklı İkilemeler". Alkış Bitiği Kemal Eraslan Armağanı (Ed. Bülent GÜL), Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, ss. 17-30, 2015.

Akyalçın, Necmi. Türkçe İkilemeler Sözlüğü. Ankara: Anı Yayıncılık, 2007.

Argyle, M. Bodily Communication. Oxford, England: International Universities Press, 1975.

Austin, John Langshaw. Söylemek ve Yapmak. (Çev.: R. Levent Aysever), İstanbul: Metis Yayınları, 2009.

Aydın Özkan, Işıl. "Türkçede İstemi Artıran Biçimbilgisel Kategoriler", The Journal of Academic Social Science Studies, Number 60, (2017): 183-195.

Bacanlı, Eyüp. "Türkiye Türkçesinde -miş Ekinin Dolaylılık ve Dolaylılık-Dışı Kullanımlarında Zamansal Atıf", Bilig, Sayı 44, (2008): 1-24.

Bavelas, J. B.; Chovil, N.; Lawrie, D. A.; Wade, A. "Interactive Gestures". Discourse Processes 15 (1992):469-489.

Benzer, Ahmet. "-sA Ekinin İşlevleri ve Dilek-Şart Ayrımı". Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, (28), (2010): 131-140.

Börekçi, Muhsine. "Türkçede Vurgu - Tonlama - Ölçü - Anlam İlişkisi". Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi 12 (2005): 187-207.

Büring, Daniel. Intonation and Meaning. Oxford: Oxford University Press, 2016.

Coşkun, M. Volkan. "Ana Dili Eğitiminde Parçalarüs-

tü Birimlerin Önemi ve Teknoloji Destekli Olarak Kavratılması" Bilig, Sayı 48, (2009): 41-52.

Coşkun, M. Volkan. "Türkiye Türkçesinde Vurgu. Ton ve Ezgi". Türk Dili Araştırmaları, Sayı: 584 (2000): 126-130.

Coşkun, M. Volkan; Açık, Nilgün; Arzu, F. Zehra. "Türkçe Eğitiminde Sesli Okuma Becerisinin Psikolojik Temelleri", Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi XIV. Eğitim Bilimleri Kongresi Bildiri Kitabı, ss. 298-304, 2005.

Çağatay, Saadet. "Uygurcada Hendiadyoinler". Ankara Üniversitesi, Yıllık Çalışmalar Dergisi, DTCF Yayınları, (1978): 29-66.

Dahl, Östen. Tense and Aspect Systems. Oxford: Blackwell, 1985.

Demir, Nurettin; Yılmaz, Emine. Türkçe El Kitabı. Ankara: Grafiker Yayınları, 2003.

Demircan, Ömer. "A Systematic Approach to Non-Echoic-Base Reduplications: Studies on Turkish Linguistics". Proceedings of the 4th International Conference on Turkish Linguistics, (1988): 231-264.

Demircan, Ömer. "Türkçe Yansımaların Özüne Doğru". Dilbilim Araştırmaları, (1996): 175-191.

Doğan, Nuh. "İstem Sözlükleri ve Türkçe", The Journal of Academic Social Science Studies, Number: 42, Winter III 2016, (2016): 251-268.

Eker, Süer. "Türkçenin Sesbirimleri ve Belirgin Alt-sesbirimleri", İlmî Araştırmalar Dergisi, Sayı 24, (2007): 23-42.

Elliott, J. "Realis and irrealis: Forms and concepts of the grammaticalisation of reality". Linguistic Typology, 4(1), (2009): 55-90.

Emmorey, K. "Do signers gesture", Gesture, speech, and sign, ed. Messing, L. S. & Campbell, R., Oxford University Press, ss. (1999): 133-159.

Eren, Hasan. "İkiz Kelimelerin Tarihine Dair". DTCF Dergisi, C.7, S.2, (1949): 283-286.

Foy, Karl. "Studien zur Osmanischen Syntax, Das Hendiadyoin und die Wortfolge ana baba Mittheilungen des Seminars für Orientalische Sprachen". MSOS, CII, Berlin, (1899): 105-136.

Goldin-Meadow, Susan; Brentari, Diane. "Gesture, Sign, and Language: The Coming of Age of Sign Language and Gesture Studies." Behavioral and Brain Sciences 40 (2017): E46.

Gökçe, Faruk. "Türkçede bil- Fiili ile Oluşturulan İkna İşlevli Yapılara Dair Tespitler", Eskişehir: X. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu, Eskişehir, 2018.

Gülsevin, Gürer. "Türkçede Şart Gerundiumu Üzerine", Türk Dili, 467 (2), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, (1990): 266-279.

Hatiboğlu, Vecihe. Türk Dilinde İkileme. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1981.

Hirik, Erkan . "Türkçede Tekrarlı Yapı Sınıfları". Türkiye Mecmuası 28 (2018b): 37-65.

Hirik, Erkan. "Morfolojik Tekrarlı Yapılar ve Kutadgu Bilig'deki İşlevsel Görünümü", Ankara: 28-30 Haziran 2018, Atebetü'l Hakâyık ve İlk Dönem Türkçe İslâmî Eserler Sempozyumu, 2018a.

Hirik, Erkan. Türkiye Türkçesinde Mental Fiiller, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 2018c.

Hirik, Seçil. "Öbek Yapılarda Yönetim", Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl 10, Sayı 1, (2017): 389-416.

Hirik, Seçil. "Türkçede Kip-Kiplik Terimleri ve Tanımları Üzerine", Bengü Belâk Ahmet Bican Ercilasun Armağanı, Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, ss. 243-252, 2013.

Hirik, Seçil. Türkiye Türkçesinde Bilgi Kiplikleri, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi, 2014.

İmer, Kamile ve diğer. Dilbilim Sözlüğü. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, 2011.

Karahan, Leylâ. Türkçede Söz Dizimi. Ankara: Akçağ Yayınları, 2010.

Kendon, A. "How Gestures Can Become Like Words", Cross-cultural perspectives in nonverbal communication, ed. Poyatos, F., (1988): 131-141.

Kerimoğlu, Caner. Kiplik İncelemeleri ve Türkçe. İzmir: Dinozor Kitabevi, 2011.

Lascarides, Alex; Stone, Matthew. "Discourse Coherence and Gesture Interpretation", Gesture 9 (2009): 147-180.

Liddell Scott K. "Grammar, Gesture and Meaning in American Sign Language", Cambridge: Cambridge University Press, 2003.

Palmer, Frank Robert. Mood and Modality, Cambridge University Press, Cambridge, 2001.

Searle, John Rogers. Söz Edimleri. (Çev.: R. Levent Aysever), Ankara: Ayraç Yayınları, 2000.

Sev, İ. Gülsel, "Divanü Lügat'it Türk'te İkilemeler". Türk Dili, 634, (2004): 497-510.

Şen, Serkan. Eski Uygur Türkçesinde İkilemeler. Yüksek Lisans Tezi, Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2003.

Tietze, Andreas. "Reduplikasyon ve (r) ile Kurulmuş Çift Sözcükler". (Reşit Rahmeti Arat için), Ankara, (1966): 423-429.

Tuna, Osman Nedim. "Türkçede Tekrarlar 2". İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi (C.4), (1950): 35-82.

Tuna, Osman Nedim. "Türkçede Tekrarlar". İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi (C.3), (1949): 428-447.

Uzun, Leyla; Emeksiz, Z. Erk. "Irrealis modality and discourse structure". In Advances in Turkish Linguistics. Proceedings of the 12th International Conference on Turkish Linguistics. 11-13 August 2004. Dokuz Eylül University, İzmir (S. Yagcioglu, et.al. Eds.) ss. 279-288, 2006.

Üstünova, Kerime. "Dede Korkut Destanlarında Aralıklı İkilemeler". Türk Dili, C: 5, S: 557, (1998): 464-470.

Üstünova, Kerime. "Söz Sanatlarının Oluşmasında Tekrarların Rolü". Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten, C: I-II, S: 44, (2001): 235-244.

Üstünova, Kerime. Dede Korkut Hikâyelerinde Cümleden Büyük Birlikler ve Bunların Oluşumunda Tekrarların Rolü. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1996.

Üzüm, Melike. Eski Anadolu Türkçesinde Epistemik Kiplik: Kısas-ı Enbiya Örneği. Doktora Tezi. Ankara: Hacette-

pe Üniversitesi, 2017.

Vardar, Berke, Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü. İstanbul: Multilingual Yayınları, 2002.

Yastı, Mehmet. “Türkçe Deyimlerde Geçen İkilemelerin Ses ve Sekil Özellikleri”, Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Sayı 21, (2007): 51-87.